

Original Research

A Comparative Study of Non-Financial Rights of Spouses in Iranian and English Law

Reza Jahanpanah ^{1*}

1 Master of Private Law, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, Gilan University, Rasht, Iran.

Article ID: ahrar-53167

<p>Received: July , 1, 2024</p> <p>Accepted: September, 22 ,2024</p> <p>Available online: September, 22 ,2024</p> <p>Keywords: Non-financial rights of couples, patriarchy, family, non-financial rights and obligations of couples</p> <p>Main Subjects: Family law</p>	<p>Abstract</p> <p>The Iranian legal system, following Imami jurisprudence in family law and its institution, has granted the husband special rights and authority over the wife, which indicates that our legislator has imposed the idea of patriarchy on the family law system. values. Which appears in various forms and titles, such as: the wife's employment, determining housing and joint residence, the wife's departure from the country, and recognizing her nationality. While in English law, unlike the laws of other European countries, including France and the laws of our country, less attention has been paid to the institution of the family, so that the institution of the family in this country is weakening and collapsing, so that it can be said that there is no accepted definition of family law in England and Wales. In other words, in this research we are trying to answer this question. Does English law, like the laws of other European countries, including France and our country, grant special rights and authority to husbands against their wives? Therefore, this study attempts to examine and research the non-financial rights of husbands against their wives and the non-financial rights and duties of spouses in the legal systems of Iran and England using a comparative approach and a descriptive-analytical method.</p>
---	---

*Corresponding Author: Reza Jahanpanah

Address: Master of Private Law, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, Gilan University, Rasht, Iran.

Email: jahanreza919@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

In different legal systems, two legal structures have been proposed for family management: 1: Presidential model of family management 2: Participatory model of family management In the first model and structure, due to the idea of patriarchy and the authority and leadership of men in the family, women are placed in a lower position. And this will lead to differences in the family environment. But in the second model and structure, which is the participatory model of family management, the woman is in a higher position compared to the man from a spiritual and psychological perspective, and the woman, motivated by equality towards the man, will encounter less differences and tension with him, and this will lead to the consolidation of the position and basis of the family.

2. Theoretical Framework

English law gives the man, as the head of the household, the management of the couple's joint property, but he does not have control over the woman's non-financial affairs as is the case in Iranian law. There is no accepted definition of family law in England and Wales. Initially, it had a guarantee of criminal and legal enforcement and could be used as a document for a divorce application, but now, with the amendment of the law, it lacks a guarantee of legal and criminal enforcement. In English law, one of the examples of violation of good manners is unethical behavior, which gives the other party the right to apply for a divorce.

3. Methodology

In this study, an attempt is made to examine and research the non-financial rights of husbands against their wives and the non-financial rights and duties of spouses in the legal systems of Iran and England, using a comparative approach and descriptive-analytical method.

4. Results & Discussion

To achieve a more accurate understanding of the evolution of the concept of the family—particularly the transformation of women's roles in Iranian society—it is essential to avoid both sentimental approaches and politicized interpretations. A significant factor underpinning the authority traditionally vested in husbands and fathers within the Iranian family structure is the persistence of certain patriarchal provisions in family law. The following recommendations aim to recalibrate the husband's non-financial rights within the modern conception of the family. Specifically, in order to replace the absolute model of spousal authority in marital relations, it is proposed that Article 1105 of the Civil Code be revised to incorporate a participatory model of family governance. Accordingly, a reformulation of the article is suggested as follows: "In marital relations, family governance shall be exercised jointly by the spouses. Both spouses share equal responsibility for the guidance and management of the family."

5. Conclusions & Suggestions

In order to safeguard the authenticity of each spouse's freedom of will, as well as the principles of independence and equality in decision-making, and to replace the hierarchical model of family governance with a participatory one, particularly regarding the determination of the family residence, it is proposed that Articles 1005 and 1114 of the current Civil Code be revised as follows:

Article 1005, Civil Code:

"The common residence of the spouses shall be determined by their mutual agreement. Provided that no disruption occurs to the essential principles of shared life, each spouse may also maintain an independent residence."

Article 1114, Civil Code:

“The place of residence of the family shall be the location jointly chosen by mutual agreement of the spouses.”
It is further recommended that Paragraph 3 of Article 18 of the Passport Law (as amended in 2001) be revised to read as follows:

“Under the law, the husband shall have no right to prevent his wife from obtaining a passport or from leaving the country.”

In addition, the acceptance of women’s leadership at higher levels of governance (e.g., ministerial posts, general management, etc.) should be recognized in accordance with various principles of the Constitution. Legal interpretations inconsistent with this recognition remain subject to criticism and reconsideration.

Finally, Article 42 of the Civil Registration Act of 1976 should be amended to provide spouses with the option of adopting each other’s family name, either as a substitute or in combination with their own, as follows:

Article 42, Civil Registration Act (Proposed Revision):

“Each spouse shall have the right to adopt the family name of the other, either in substitution for or in conjunction with their own family name, as a customary and socially recognized surname.”

مطالعه تطبیقی حقوق غیرمالی زوج در حقوق ایران و انگلستان

رضا جهان پناه^{*۱}

۱ کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

کد مقاله: ahrar-53167	
<p>چکیده</p> <p>نظام حقوقی ایران به تبعیت از فقه امامیه در حقوق خانواده و نهاد آن برای زوج حقوق و اقتدار ویژه ای را در مقابل زوجه قائل گردیده است که این حقوق بیانگر آن است که قانون گذار ما اندیشه مرد سالاری را بر نظام حقوق خانواده حکم فرما نموده است که در قالب ها و عناوین مختلفی هم چون: اشتغال زوجه، تعیین مسکن و اقامتگاه مشترک، خروج زن از کشور و شناسایی تابعیت وی بروز و ظهور پیدا می کند. در حالی که در حقوق انگلستان بر خلاف حقوق سایر کشورهای اروپایی از جمله فرانسه و حقوق کشور ما به نهاد خانواده کم تر توجه شده به گونه ای که نهاد خانواده در این کشور رو به تضعیف و فروپاشی است به گونه ای که می توان گفت هیچ تعریف پذیرفته شده ای از قانون خانواده در انگلستان و ولز وجود ندارد به عبارتی دیگر در این پژوهش درصدد پاسخ به این پرسش هستیم که آیا در حقوق انگلستان همانند حقوق سایر کشورهای اروپایی از جمله فرانسه و حقوق کشور ما حقوق و اقتدار ویژه ای را برای زوج در مقابل زوجه قائل گردیده است یا خیر؟ لذا در این پژوهش سعی بر آن است که با رویکردی تطبیقی و با روش توصیفی - تحلیلی حقوق غیر مالی زوج در مقابل زوجه و حقوق و تکالیف غیرمالی زوجین در نظام حقوقی ایران و انگلستان مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد.</p>	<p>تاریخ دریافت:</p> <p>۱۱ تیر ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ پذیرش:</p> <p>۱ مهر ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ انتشار:</p> <p>۱ مهر ۱۴۰۳</p> <p>کلیدواژه ها:</p> <p>حقوق غیرمالی زوج ، مردسالاری ، خانواده ، حقوق و تکالیف غیرمالی زوجین</p> <p>محورهای موضوعی:</p> <p>حقوق خانواده</p>

*نویسنده مسئول: رضا جهان پناه

آدرس: کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

ایمیل: jahanreza919@gmail.com

۱- مقدمه

در نظام های حقوقی مختلف برای مدیریت خانواده ۲ ساختار حقوقی پیشنهاد گردیده است ۱: الگوی ریاستی مدیریت خانواده ۲: الگوی مشارکتی مدیریت خانواده در الگو و ساختار اول به علت اندیشه مرد سالاری و اقتدار و ریاست مرد در خانواده زن در جایگاه پایین تری قرار می گیرد و این امر منجر به بروز اختلاف هایی در محیط خانواده خواهد شد. اما در الگو و ساختار دوم که الگوی مشارکتی مدیریت خانواده است زن در جایگاه بالاتری در برابر مرد از منظر روحی و روانی قرار می گیرد و زن با انگیزه برابری در برابر مرد کم تر با او به اختلاف و تنش برخورد خواهد خورد و این امر منجر به تحکیم جایگاه و مبنای خانواده می شود. لذا با نگاه به حقوق ایران و فقه امامیه مشاهده می کنیم که قانون گذار حقوق غیرمالی ویژه ای را برای زوج در مقابل زوجه قائل شده است، در حالی که در حقوق انگلستان قانون خانواده انگلیس عمدتاً محصول قانونی است که توسط دادگاه ها تفسیر و اعمال می شود. (۱۴: Herring, 2013) اذعان کرده است که هیچ تعریف پذیرفته شده ای از قانون خانواده در انگلستان و ولز وجود ندارد. قراردادهای پیش از ازدواج، که در فصل (Joanna Miles) مورد بحث قرار می گیرد اخیراً در بریتانیا به رسمیت شناخته شده است، در حالی که در ایالات متحده از نظر به رسمیت شناختن قابل توجه نیست، اگر چه هنوز در اکثر ازدواج ها مورد استفاده قرار نمی گیرد. خانواده مهم ترین نهاد جامعه است و بر کسی پوشیده نیست که اداره ی چنین نهادی باید به شکل سازمان یافته و منسجم انجام شود چرا که انسان آینده ساز جامعه در دامن همین نهاد رشد پیدا می کند. در فقه امامیه و حقوق ما مستند قانونی ریاست مرد در خانواده ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی است در این ماده قانون گذار بیان می کند: در روابط زوجین ریاست خانواده از خصایص شوهر است. و مبنا و مستند فقهی آن آیه ۳۴ سوره نساء است که خداوند در این آیه می فرماید ((الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض و بما انفقوا من اموالهم)) : مردان، کارگزاران و تدبیرکنندگان زندگی زنانند، به خاطر آنکه مردان را از جهت توان جسمی، تحمل مشکلات و قدرت روحی و فکری بر زنان برتری داده، و به خاطر آنکه مردان از اموالشان هزینه زندگی زنان را به عنوان حقی واجب می پردازند. البته در حقوق اسلامی برای ریاست مرد در خانواده محدودیت هایی در نظر گرفته شده است اما به معنای سلب آزادی و حقوق اجتماعی و فردی زن نیست. ریاست شوهر در خانواده، با عنایت به ضرورت وجود یک مدیر در هر تشکل اجتماعی است. دادن نقش مردانه به زن به گونه ای که در کشورهای غربی دیده می شود می تواند در مناسبات بین زن و مرد آثار سوئی از یک سو و فرزندان از سوی دیگر داشته باشد. در گذشته با مرور حقوق انگلستان و نظام حقوقی این کشور مشاهده می کنیم که ریاست مرد در خانواده نقش چشم گیری داشته است اما در حال حاضر جز نشانه های کمی از آن مشاهده نمی شود و ریاست مرد بر خانواده به معنای حقیقی آن مطرح نیست به عبارتی دیگر در حقوق انگلیس مرد به عنوان رییس اشتراک خانواده، اداره ی اموال مشترک زوجین را در اختیار دارد اما تسلطی بر امور غیرمالی زن به گونه ای که در حقوق کشور ما مطرح است ندارد. پرسش های اصلی آن است: ۱: آیا ریاست مرد بر خانواده در حقوق انگلستان هم چون حقوق ایران پذیرفته شده است؟ ۲: آیا نهاد خانواده در نظام حقوقی انگلستان مانند نظام حقوقی ایران مورد حمایت است؟ پرسش های فرعی آن است: ۳: آیا در حقوق انگلستان هم چون حقوق ایران عدم وفاداری و خیانت زوجین دارای ضمانت اجرای حقوقی و کیفری است؟ ۴: آیا نقض حسن معاشرت در حقوق انگلستان مانند حقوق ایران از مصادیق درخواست طلاق از سوی زوجه است؟ فرضیه اصلی: آن است خرید حقوق انگلیس مرد به عنوان رییس اشتراک خانواده اداره ی اموال مشترک زوجین را در اختیار دارد اما تسلطی بر امور غیرمالی زن به گونه ای که در حقوق ایران مطرح است ندارد. هیچ تعریف پذیرفته شده ای از قانون خانواده در انگلستان و ولز وجود ندارد. فرضیه فرعی: آن است در ابتدا دارای ضمانت اجرای کیفری و حقوقی بود و می توانست مستند درخواست طلاق قرار گیرد اما در حال حاضر با اصلاح قانون فاقد ضمانت اجرای حقوقی و کیفری است. در حقوق انگلستان یکی از مصادیق نقض حسن معاشرت سلوک غیر متعارف شناسایی شده که به طرف

مقابل حق درخواست طلاق می دهد. لمیارستمی تبریزی درسال ۱۳۸۵، مقاله ای را با عنوان رژیم مالی خانواده درقوانین ایران وانگلیس درمجله مطالعات راهبردی زنان به شماره ۳۱ با روش تطبیقی به چاپ رساند وی دراین مقاله بیان می کند که درپرتو تحولات اجتماعی و فمینیستی با شعار تساوی حقوق زن ومرد ورفع تبعیض بین آن ها درچند دهه اخیر درکشورهای غربی قوانینی به تصویب رسید که انتظار می رفت که این قوانین بتواند حقوق اقتصادی زنان درخانواده را تامین کند که متاسفانه در این مقاله اشاره ای به حقوق غیرمالی زوج نشده است. معصومه محمودی دانشجو کارشناسی ارشد دانشگاه آزاداسلامی واحدشاهرود درسال ۱۳۹۲ پایان نامه ای را تحت عنوان بررسی تطبیقی روابط مالی زوجین درحقوق ایران و انگلیس باروش تطبیقی مورد نگارش قرارداد که دراین پایان نامه هم متاسفانه تنها به روابط مالی زوجین درحقوق ایران وانگلیس توجه شده وبه روابط و حقوق غیرمالی زوجین اشاره ای نگردیده است، لذا دراین پژوهش نو قصد برآن است که بارویکردی تطبیقی وباروش توصیفی - تحلیلی حقوق غیرمالی زوج برزوجه و حقوق وتکالیف غیرمالی زوجین درنظام حقوقی ایران و انگلستان مورد بررسی وپژوهش قرارگیرد.

۲- حقوق غیرمالی زوج درحقوق ایران

ازجمله حقوق غیرمالی زوج دربرابرزوجه درحقوق ایران عبارت اند از:حق تعیین مسکن مشترک، تحمیل تابعیت زوج برزوجه وعدم استقلال زوجه برای خروج ازکشور، حق منع اشتغال زوجه، امکان استفاده یک جانبه نام خانوادگی زوج از جانب زوجه است.

۲-۱- حق تعیین مسکن مشترک

اختیارمسکن درحقوق ایران اصولا بامرد است. (امامی وصفایی، ۱۳۹۸: ۱۴۵) پس مرد باید اقامتگاه مشترک زوجین را معین کند و زن تابع اراده اوست. (کاتوزیان، ۱۴۰۲: ۲۱۵) واین امر منوط به تمکین ازسوی زوجه نیست. هم چنین تحمیل اقامتگاه شوهر برزن هم به عنوان حقی مستقل برای زوج دربرابر زوجه شناخته شده است. (صفایی وقاسم زاده، ۱۳۹۵: ۱۲۵) منتها، اختیار مرد ازقواعد مربوط به نظم عمومی نیست. زیرا زن وشوهر می توانند، هنگام عقد یا پس ازآن، درقالب عقدی مستقل تعیین محل سکنی را به زن واگذارند. (کاتوزیان، ۱۴۰۲: ۲۱۵) ازنگاه رویه ی قضایی، حق تعیین مسکن به حق تعیین شهر محل سکونت وتعیین منزل و منطقه سکونت تعبیر گردیده است. (رای شماره ۷۶۶، شعبه ششم دیوان عالی کشور) دراین زمینه ماده ۱۱۱۴ قانون مدنی مقرر می دارد ((زن باید درمنزلی که شوهرتعیین می کند سکنی نماید، مگرآنکه اختیار تعیین منزل به زن داده شده باشد)). دراین صورت چون به استناد این ماده تعیین مسکن مشترک زوجین با مسئله اقامتگاه نیز مرتبط است دراین زمینه ماده ۱۰۰۵ قانون مدنی مقرر می دارد((اقامتگاه زن شوهردار همان اقامتگاه شوهر است)). البته درفرض عدم محجوریت زوج (کاتوزیان، ۱۴۰۰: ۶۶۷).

۲-۲- تحمیل تابعیت زوج بر زوجه و عدم استقلال زوجه برای خروج از کشور

با توجه به مواد قانون مدنی دررابطه با این که تحمیل تابعیت زوج برزوجه ازآثار ریاست شوهربرخانواده است یا خیر درمیان حقوق دانان اختلاف نظر وجود دارد برخی ازحقوق دانان مانند: دکترکاتوزیان معتقدند که به موجب بند ۶ ماده ۹۷۶ که مقرر می دارد ((هرزن تبعه ی خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند، تابع ایران محسوب می شود)) یعنی نتیجه ریاست شوهر برخانواده این است که تابعیت او بر زن تحمیل

خواهد شد و به همین دلیل نیز، پس از طلاق یا فوت شوهر، زن می تواند به وسیله اعلام کتبی به وزارت خارجه به تابعیت اول خود رجوع کند. با وجود این ماده ۹۸۶ مقرر می دارد ((زن شوهرمرده ای که از شوهر سابق خود اولاد دارد، نمی تواند، مادام که اولاد او به سن هیجده سال تمام نرسیده، از این حق استفاده کند)) که این ماده صریحا امکان رجوع چنین زنی را به تابعیت اول خود بعد از فوت زوج و پایان ریاست او و با رعایت تشریفات قانونی، تجویز کرده است. (کاتوزیان، ۱۴۰۲: ۲۲۴). اما در مقابل عده ای دیگر از حقوق دانان مانند: دکتر صفایی معتقدند که تابعیت مربوط به حقوق عمومی است و مصلحت دولت در آن محفوظ است، در حالی که ریاست شوهر بر خانواده جزء حقوق خصوصی است و بر پایه مصلحت خانواده استوار است. ممکن است قانون گذار ریاست خانواده را از شوهر بگیرد، بدون این که لازم باشد در مسئله تابعیت زن شوهردار تجدید نظر کند. پس تحمیل تابعیت شوهر بر زن از آثار ریاست مرد بر خانواده نیست، هر چند که می توان آن را از آثار نکاح دانست. (امامی و صفایی، ۱۳۹۸: ۱۴۴). به استناد بند ۳ ماده ۱۸ قانون گذرنامه مصوب ۱۳۵۱، در رابطه با یکی از شرایط صدور گذرنامه برای زنان متاهل چنین مقرر شده است ((زن شوهردار ولو کم تر از ۱۸ سال تمام، با موافقت کتبی شوهر و در موارد اضطراری، اجازه دادستان شهرستان محل درخواست گذرنامه که مکلف است نظر خود را اعم از قبول درخواست یا رد آن، حداکثر ظرف ۳ روز اعلام دارد، کافی است...)). نکته قابل توجه در این ماده آن است که قانون گذار با سخت گیری خاصی، خروج زن از کشور را منوط به اذن کتبی زوج دانسته است که حتی این اذن کتبی، نه به صورت عادی، بلکه به صورت رسمی و از طریق فرم های معین و متحدالشکل در دفاتر اسناد رسمی ابراز می شود.

۲-۳- حق منع اشتغال زوجه

با بررسی سیر تحول قانونی مسئله اشتغال زوجه در حقوق ایران، باید به قانون اساسی، قانون مدنی، قانون حمایت خانواده و قانون کار مراجعه نمود. قبل از تصویب قانون حمایت خانواده ۱۳۴۶ اختلاف نظر بود در اینکه آیا مرد می تواند بدون حکم قبلی دادگاه زن خود را از اشتغال به شغلی که منافی مصالح خانوادگی یا حیثیات خود یا زن می داند منع کند. معمولا برای مرد چنین اختیاری قائل بودند. البته به زن اجازه می دادند که در صورت عدم موافقت با نظر شوهر به دادگاه رجوع و ثابت کند که شغل او منافی مصالح خانوادگی یا حیثیات شوهر یا خود او نیست. (امامی و صفایی، ۱۳۹۸: ۱۴۷). از ظاهر مواد ۱۱۰۵ و ۱۱۱۷ قانون مدنی چنین بر می آید که مرد به عنوان رئیس خانواده می تواند مصالح آن را تشخیص دهد و زنی که ادعا می کند شوهر از اختیار خویش سوء استفاده کرده است باید مراتب را در دادگاه اثبات کند. یعنی، در مقام اختلاف نسبت به مخالفت شغل زن با مصالح خانواده، شوهر از اقامه دلیل بی نیاز است و زن باید ادعای خود را ثابت کند. (کاتوزیان، ۱۴۰۲: ۲۱۸). اما با تصویب قانون حمایت خانواده، مسئله تغییر کرد. ماده ۱۵ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۴۶ به این گفتگوها پایان داد به موجب این ماده ((شوهر می تواند، با تایید دادگاه زن خود را از اشتغال به هر شغلی که منافی مصالح خانوادگی یا حیثیات خود یا زن باشد منع نماید)). مفاد این حکم در ماده ۱۸ قانون حمایت خانواده سال ۵۳ نیز تکرار شد و در قوانین پس از آن نیز ناسخی برای این حکم وجود ندارد. پس، در حقوق کنونی، شوهر باید به عنوان مدعی در دادگاه اقامه دعوا کند و بعد از اثبات منافی بودن شغل زن با مصالح خانوادگی و حیثیت خود یا زن منع او را از دادگاه بخواهد. (همان، ۲۱۸). با وقوع انقلاب اسلامی ایران و حاکم شدن مقررات اسلامی، اصل ۲۸ قانون اساسی مقرر می دارد ((هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احرار مشاغل ایجاد نماید)). که این اصل ظاهرا قانون حمایت خانواده مصوب ۵۳ را توسعه داده و نگاهی نسبتا برابر میان زن و مرد ایجاد کرده و تمایزی بین اشتغال ایشان قائل نشده است. در ماده ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر و هم چنین ماده ۱۱ کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان، حق

اشتغال از جمله حقوق مسلم افراد محسوب شده و منع آن نوعی بی عدالتی تلقی گردیده است. رویه قضایی ایران، امروزه بیش از پیش تمایل به صدور آرای مبنی بر پذیرش اشتغال زوجه دارد. به عنوان مثال: در دادنامه ای که صادره از شعبه ۴۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران است رای دادگاه بدین شرح بود: تجدیدنظرخواهی خانم... نسبت به آن بخش از رای موضوع دادنامه شماره ۱۲۰۱ - مورخ ۱۴ آبان ماه ۱۳۹۰ صادره از شعبه ۲۶۵ دادگاه عمومی خانواده تهران که بر منع اشتغال تجدید نظرخواه از اشتغال به تدریس در دانشگاه علمی کاربردی اشعار دارد به نظر وارد است زیرا صرف نظر از این که امور آموزش و تدریس شغل دوم محسوب نمی گردد اساسا انجام امر تدریس هیچ گونه منافاتی با حیثیات و شئونات خانوادگی تجدیدنظرخواه و تجدید نظرخوانده که خود استاد دانشگاه امیرکبیر می باشد ندارد و نیز ۳ ساعت تدریس در هفته هیچ گونه تعارضی با مصالح خانوادگی ندارد و ضمن اینکه به موجب محتویات پرونده تجدید نظرخواه ضمن اهتمام به انجام تکالیف خانه داری در منزل رسیدگی به امور درسی فرزند مشترک و ایاب و ذهاب فرزند را برعهده دارد به نحوی که فرزند مشترک در مدرسه استعدادهای درخشان پذیرفته شده و مشغول تحصیل می باشد و مسلما عادات و رسوم جامعه ایران اشتغال زن به تدریس را خلاف مصالح خانوادگی و اجتماعی نمی داند لذا با نقض این قسمت از رای دادگاه بدوی حکم به رد دعوی خواهان اصلی صادر و اعلام می دارد این رای قطعی است. (مدنی کرمانی، ۱۴۰۳: ۲۲۵). مسئله اشتغال زنان در جامعه کنونی ایران، از جمله تحولاتی است که موجب افزایش میزان آزادی در خانواده های ایرانی و هم چنین تغییر نگرش زنان در خصوص الگوهای سنتی و مرد محور شده و انگاره سنتی مرد محور، با چالش های جدی روبه رو و حضور پررنگ زنان در عرصه های اجتماعی، به عنوان یک هنجار، در حال نهادینه شدن است. فراهم شدن امکان آموزش، امکان ورود بیش تر زنان به دانشگاه، اشتغال در مشاغل که پیش تر مختص مردان بوده، دارا شدن حق رای و حق انتخاب و مشارکت در امور اجتماعی و سیاسی کشور، از موارد پیشرفت وضعیت زنان ایرانی محسوب می گردد. در خصوص اشتغال زنان، قابل ذکر است که زنان تحصیل کرده در دوره کنونی توانسته اند به مشاغل مهمی دست یابند و بر خلاف ادوار گذشته، تا جایی پیش رفته اند که دولت ها وزرای زن را به منظور مدیریت وزارت خانه ها و معاونت های مختلف پیشنهاد می دهند. تعداد سفرای زن نیز نسبت به گذشته افزایش پیدا کرده و آن ها توانسته اند در قوه قضاییه وارد شده مناصبی از جمله: دادیاری و بازپرسی دادسرا، ریاست شعب اجرای احکام یا مستشاری دادگاه را به دست آورند.

۲-۴- امکان استفاده یک جانبه نام خانوادگی زوج از جانب زوجه

این مسئله که زوج نمی تواند در صورت استفاده زوجه از نام خانوادگی او ممانعت به عمل آورد، این امر نوعی امتیاز برای زوجه محسوب می گردد. برابر ماده ۴۲ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵ زوجه می تواند با موافقت همسر خود، تا زمانی که در قید زوجیت است، از نام خانوادگی همسر خود بدون رعایت حق تقدم استفاده کند و در صورت طلاق ادامه استفاده از نام خانوادگی موکول به اجازه همسر خواهد بود. آنچه در این ماده تازگی دارد و در قانون پیشین دیده نمی شود، شرط موافقت شوهر برای استفاده زن از نام خانوادگی اوست. (صفایی و قاسم زاده، ۱۳۹۵: ۹۷). ماده ۴۱ اصلاحی سال ۱۳۴۳ قانون ثبت احوال مقرر می دارد ((حق تقدم نام خانوادگی، با رعایت تاریخ تقدم صدور اسناد، مختص اشخاصی است که به نام آنان در دفاتر مخصوص نام خانوادگی ادارات ثبت احوال به ثبت می رسد و دیگری حق اختیار آن را در حوزه آن اداره ندارد مگر با اجازه دارنده حق تقدم و این حق پس از وفات به ورثه قانونی انتقال می یابد.)) در صورت فوت شوهر این که آیا زن می تواند نام خانوادگی او را مانند گذشته به کار برد یا نه؟ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵ در این مورد ساکت است و در این خصوص اختلاف نظر وجود دارد. دکتر امامی معتقدند که می توان از سکوت در مقام بیان، استنباط نمود که این امر مانعی ندارد، زیرا موجبی که در مورد انحلال نکاح به علت طلاق و فسخ موجود بوده که عدم رغبت به بقای زوجیت است در مورد فوت موجود نیست، علاوه

بر آنکه نگهداری نام خانوادگی شوهر متوفی برای زن وی یادگار مقدسی است پس زن تا زمانی که بیوه است حق استفاده دارد ولی اگر شوهر نماید حق استفاده از نام شوهر اول را از دست خواهد داد. نظر دیگر ایشان این است که با فوت شوهر موجبی برای بقای زن به نام خانوادگی شوهر نیست. و قانون جدید ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵ در مورد استفاده شوهر از نام خانوادگی زن تصریحی ندارد و باید گفت که قانون در این باره امتیازی برای شوهر قائل نشده است، بنابراین شوهر، مانند اشخاص دیگر، اگر بخواهد نام خانوادگی زن را اختیار کند، باید از دارنده حق تقدم اجازه بگیرد به استناد ماده ۴۱، اعم از اینکه دارنده حق تقدم زوجه باشد یا شخص دیگر (همان، ۱۰۱).

۳- حقوق غیرمالی زوج و حقوق و تکالیف غیرمالی زوجین در حقوق انگلستان

نظام حقوقی انگلستان و ولز در داخل پادشاهی متحده بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی واقع شده است. قانون خانواده انگلیس عمدتاً محصول قانونی است که توسط دادگاه‌ها تفسیر و اعمال می‌شود. (Herring, ۲۰۱۳: ۱۴) اذعان کرده است هیچ تعریف پذیرفته شده‌ای از قانون خانواده در انگلستان و ولز وجود ندارد، و اظهار داشت درحالی که معمولاً به عنوان قانون حاکم بر روابط بین فرزندان و والدین و بین بزرگسالان در نزدیکی دیده می‌شود. روابط عاطفی هر زمینه‌ای از قانون می‌تواند بر زندگی خانوادگی تأثیر بگذارد: از مالیات گرفته تا قانون مهاجرت و از بیمه تا تأمین اجتماعی. در نکاح، زن و شوهر در قانون یک نفر هستند: یعنی وجود قانونی زن در ضمن عقد معلق است یا حداقل به شوهر او که تحت حمایت او باشد، تعلق می‌گیرد. او همه چیز را انجام می‌دهد. به طور معمول، زن و شوهر فعالیت‌های کسب درآمد، اداره خانه و مراقبت از فرزندان خود را به اشتراک می‌گذارند. به طور سنتی، شوهر پول به دست می‌آورد و زن از خانه و بچه‌ها مراقبت می‌کرد. اغلب والدین هر ۲ کار می‌کنند، گاهی اوقات این همسر است که پول دار است، شوهرخانه را اداره می‌کند و از بچه‌ها مراقبت می‌کند. در طول روز اما تقسیم کار هر چه که زن و شوهر انتخاب می‌کنند، برای تحمیل شرایط به آن‌ها، انصاف ایجاد می‌کند که این امر به هیچ یک از طرفین تعصب یا مزیت نداشته باشد. ملاک الزامات معقول که دهه‌ها بر فقه حاکم بود، نه تنها به صراحت لغو شد، بلکه در واقع به عنوان یک تعبیر نادرست شناخته شد. ریاست مرد بر خانواده در حقوق ایران با ذکر محدودیت‌هایی پذیرفته شده است اما در حقوق انگلستان بر خلاف حقوق سایر کشورهای اروپایی از جمله فرانسه و حقوق کشور ما کم‌تر به نهاد خانواده توجه شده به گونه‌ای که نهاد خانواده در آن رو به تضعیف و فروپاشی است و ریاست مرد بر خانواده به معنای حقیقی آن مطرح نیست به عبارتی دیگر در حقوق انگلیس مرد به عنوان رئیس اشتراک، اداره‌ی اموال مشترک زوجین را در اختیار دارد اما تسلطی بر امور غیرمالی زن به گونه‌ای که در حقوق ایران مطرح است، ندارد. با مروری کوتاه بر گذشته می‌بینیم که ریاست مرد در خانواده در نظام کامن‌لا و حقوق انگلیس نقش چشمگیری داشته، اما در حال حاضر جز نشانه‌های کمی از آن مشاهده نمی‌شود. در حقوق انگلستان بر خلاف حقوق کشور ما حقوق و اقتدار کم‌تری را برای زوج در مقابل زوجه قائل گردیده است که در مقوله‌هایی از جمله: حق تعیین مسکن مشترک و تابعیت زوجین اشاره گردیده است لذا در کنار این موارد حقوق و تکالیف غیرمالی زوجین نیز که شامل وفاداری و حسن معاشرت است در نظام حقوقی انگلستان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱- حق تعیین مسکن مشترک

خانه خانوادگی: خانه خانواده اصلی ترین ملکی است که شما در آن زندگی می‌کنید یا قصد دارید در طول ازدواج با همسرتان در آن زندگی کنید. این می‌تواند یک خانه، آپارتمان یا مکان‌های دیگری باشد که می‌توانید در آن‌ها زندگی کنید. اگر متاهل هستید

، پس حق دارید در خانه خود زندگی کنید، حتی اگر خانه شما فقط به نام همسر یا همسران است. این به عنوان حقوق زناشویی یا حق مسکن شناخته می شود. توجه به این نکته ضروری است که حتی اگر شما از حق خانه و حق اشغال خانه خانوادگی برخوردار باشید، برای محافظت کامل از حقوق خود باید خانه خود را ثبت کنید. حقوق خانه چیست؟ قانون می گوید: اگر یکی از زوجین صاحب خانه باشند و همسر دیگر صاحب خانه نباشد، همسری که مالک خانه نیست از حقوق خانه برخوردار است. این حقوق خانه شامل: حق زندگی در خانه خانوادگی و عدم خروج از خانه خانوادگی است، مگر این که حکم اشغال وجود داشته باشد که بیان می کند باید خانه را ترک کنید. اگر در حال حاضر در خانه خانواده زندگی نمی کنید، با اجازه دادگاه حق ورود و زندگی در خانه خانواده را دارید. با ثبت نام، حقوق منزل شما در اسناد قانونی خانه خواهد بود. این بدین معناست که افراد و سازمان های دیگر مانند: اداره ثبت اسناد و املاک، بانک ها و افرادی که می خواهند ملکی را خریداری کنند، می دانند که شما از حقوق خانه برخوردار هستید. هم چنین به این معنی است که همسر شما نمی تواند بدون اطلاع شما ملک را بفروشد یا رهن کند. اگر حقوق خانه خود را ثبت نکنید، همسران می تواند خانه شما را بدون اطلاع شما بفروشد یا رهن کند. این ممکن است به این معنی باشد که شما باید آن را ترک کنید و هم چنین دارایی ممکن است مطالبات مالی شما در مورد طلاق را محدود کند.

۲-۲- تابعیت زوجه

در بریتانیا سال هاست که نظریه استقلال تام تابعیت زن پذیرفته شده است. اصل وحدت تابعیت زوجین در حقوق بریتانیا: بریتانیا با پادشاهی متحد بریتانیا که نام رسمی آن پادشاهی متحد بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی است از چهار بخش تشکیل شده است. سه بخش آن کشورهای انگلستان و اسکاتلند و ولز هستند که با هم بریتانیا کبیر را تشکیل می دهند و با ایرلند شمالی پادشاهی متحد بریتانیا را تشکیل می دهند. قوانین تابعیت بریتانیا در سال های ۱۷۷۲، ۱۸۴۴، ۱۸۴۵ و ۱۸۷۰ میلادی به صورت پراکنده تصویب و تغییراتی نموده است. نهایتاً، قانون تابعیت بریتانیا در سال ۱۹۸۱ به صورت کامل به تصویب رسید. در حقوق بریتانیا نیز اصل وحدت تابعیت زوجین و تاثیر ازدواج بر تابعیت زوجین در دو حالت مورد بررسی قرار گرفته است.

۲-۲-۱- تابعیت زن خارجی که با مرد بریتانیایی ازدواج می نماید

در قانون بریتانیا تا قبل از لازم الاجرا شدن قانون ۱۹۸۱ که امروزه اساس قانون تابعیت بریتانیا را تشکیل می دهد، از اصل وحدت تابعیت زن و شوهر پیروی می شد که در نتیجه آن، در اثر ازدواج زن خارجی با مرد تبعه بریتانیا، زن تابعیت بریتانیا را به دست می آورد. (قانون تابعیت بریتانیا، ۱۹۴۸، بخش ۲: ماده ۱۴). اما پس از اول ژانویه ۱۹۸۳ قانون گذار بریتانیا با عدول از عقیده پیشین خود و با مبنا قراردادن فکر نوین تساوی حقوق زن و مرد و مبارزه برای رفع حجز زن به این نتیجه رسید که ازدواج در تابعیت تاثیر ندارد و در نتیجه اگر زن خارجی با مرد بریتانیایی ازدواج نماید، تابعیت بریتانیا به زن تحمیل نمی شود بلکه زن بر تابعیت قبلی خود باقی خواهد ماند. بنابراین قانون گذار بریتانیا در مورد ازدواج زن خارجی با مرد تبعه بریتانیا سیستم استقلال کامل تابعیت زن و شوهر را مورد پذیرش قرار داده است. (قانون تابعیت بریتانیا، ۱۹۸۱، بخش ۱: ماده ۶). اما در کنار این اصل کلی و به منظور ایجاد تسهیلات برای چنین زنی، قانون تابعیت بریتانیا ۱۹۸۱ در مبحث تابعیت های اکتسابی در رابطه با کسب تابعیت بریتانیایی به واسطه ازدواج مقرر می دارد زنی که با یک تبعه بریتانیایی ازدواج می کند، از این حق برخوردار است که پس از ۳ سال اقامت برای کسب تابعیت بریتانیا درخواستی را

ارائه داده و به تابعیت بریتانیا درآید، منوط به این که شوهر بریتانیایی، در زمان ازدواج تابعیت بریتانیا را دارا بوده و در فاصله زمان ازدواج تا تاریخ درخواست، از تابعیت بریتانیا خارج نشده باشد. هم چنین زن مزبور می بایست در این مدت سمت همسری مرد را حفظ نموده و ازدواج آن ها به پایان نرسیده باشد. در حالی که در غیر این صورت، پس از ۵ سال اقامت در پادشاهی متحده می توانست برای کسب تابعیت بریتانیا اقدام نماید. (قانون تابعیت بریتانیا، ۱۹۸۱، بخش ۱: ماده ۶). در صورت جمع شرایط فوق، زن مزدوج با مرد بریتانیایی، تبعه ی بریتانیا شناخته خواهد شد. حالت دومی نیز وجود دارد که طبق شرایط خاص، در صورتی که زن مزبور در فاصله ۵ سال از ازدواج خود درخواست تابعیت بریتانیا را بدهد، وزارت کشور در صورتی که صلاح بداند زن را به تابعیت بریتانیایی خواهد پذیرفت. این شرایط عبارت اند از: زن با مردی بریتانیایی ازدواج کرده و به واسطه آن حق درخواست تابعیت را دارد، اما در تاریخ ارائه درخواست، دیگر همسر او نباشد. به عبارتی دیگر در تاریخ ارائه درخواست، ازدواج آن ها پایان یافته باشد. و مرد مزبور در تاریخ ازدواج، تابعیت بریتانیا را دارا باشد. در این حالت، پذیرش زن به تابعیت بریتانیا بر خلاف حالت اول قطعی نخواهد بود و کاملاً به نظر و صلاحدید وزارت کشور بستگی دارد. در همان قانون تابعیت بریتانیا و در همان بخش، حالت سومی نیز در نظر گرفته شده است که طبق آن باز هم زنی که به همسری مردی بریتانیایی درآمده است، می تواند طی مدت پنج سال از ازدواج خود، درخواست تابعیت بریتانیا را بنماید. در این حالت نیز، زن به دلیل ازدواج با مرد بریتانیایی که هم چنان همسر اوست یا این که قبلاً همسر او بوده است، حق ارائه چنین درخواستی را پیدا می کند. مرد مزبور که در تاریخ ازدواج بریتانیایی بوده است، به علت ارائه اظهارنامه ترک تابعیت بریتانیایی این تابعیت را ترک یا نفی کرده باشد. با جمع شدن این دو شرط، زن مزبور می تواند درخواست ورود به تابعیت بریتانیایی را در ظرف پنج سال از ازدواج خود ارائه نماید و در مقابل، وزارت کشور نیز تنها در صورت صلاحدید، می تواند او را به تابعیت بریتانیایی بپذیرد. (قانون تابعیت بریتانیا، ۱۹۸۱، مبحث تابعیت های اکتسابی: بخش ۸). همان طور که دیدیم، تابعیت بریتانیا به واسطه ازدواج از همان ابتدا و خود به خود منتقل نمی گردد، بلکه زن از این حق برخوردار است که یا تابعیت اصلی خود را حفظ کند و یا در صورت تمایل، به صورت داوطلبانه تابعیت بریتانیا را بپذیرد. حتی قانون گذار بریتانیایی این حق را برای همسران سابق مردان بریتانیایی یا همسران مردانی که از تابعیت بریتانیا خارج شده اند، قائل می گردد که بتوانند به تابعیت بریتانیا وارد شوند. با این وجود ورود چنین زنانی به تابعیت بریتانیا، درحالی که زن هم چنان همسر مرد باقی مانده باشد، قطعی و در صورت شرایط فوق، منوط به نظر وزارت کشور خواهد بود. به طور کلی، مبحث ازدواج و تاثیر آن در تابعیت زوجین در قانون تابعیت بریتانیا، بخش کوتاهی را به خود اختصاص می دهد، چرا که همان گونه که در ابتدای بحث اشاره شد اساساً این نظر برای سال ها در قانون بریتانیا پذیرفته شده است که زن نیز هم چون مرد دارای تابعیت مستقلی است که ازدواج نمی تواند آن را متزلزل یا تغییر دهد و اصل اساسی در این رابطه احترام به حقوق زن و خواست اوست. علاوه بر این، از سال ۱۹۵۸ به بعد و رشد مهاجرت از مستعمرات و کشورهای جدید مشترک المنافع به بریتانیا و تاثیر قوانین ضد مهاجرت نیز تمایل به استقلال تابعیت زنان را تقویت نمود. با این وجود، در بریتانیا برای آسان کردن وحدت خانواده نیز شرایط و تسهیلاتی را در نظر گرفته شده است. (کمیسیون وزراء، انجمن اروپا: ۱۹۹۵).

۳-۲-۲- تابعیت زن بریتانیایی که با مرد خارجی ازدواج نماید

در قانون بریتانیا در فرض ازدواج زن بریتانیایی با مرد تبعه خارجی، سیستم استقلال کامل تابعیت زن و شوهر جاری می باشد و در نتیجه ازدواج تاثیری بر تابعیت زوجین نمی گذارد. بنابراین در بریتانیا چه زن خارجی شوهر بریتانیایی اختیار

کند و چه زن تبعه بریتانیا با مرد تبعه خارجی ازدواج نماید، ازدواج تغییری در تابعیت زوجین ایجاد نمی کند و هریک از زوجین بر تابعیت پیشین خود باقی می مانند. به طور کلی، قانون گذار بریتانیا چه در تحصیل تابعیت بریتانیا و چه در ترک آن، اصل استقلال تابعیت زوجین را در روابط خانوادگی پذیرفته است، بنابراین اگر مرد یا زن بریتانیایی اقدام به ترک یا تحصیل تابعیت بریتانیا نماید در تابعیت همسر او هیچ گونه تغییری ایجاد نمی شود مگر این که زن و شوهر هر ۲ تقاضای ترک یا تحصیل تابعیت بریتانیا را نموده باشند. (قانون تابعیت بریتانیا، ۱۹۸۱، بخش اول: ماده ۱۲).

۳-۳-۳- حسن معاشرت

حسن معاشرت به معنای احترام متقابل است. احترام، ارزش محوری در حقوق خانواده است. نباید به مفهوم احترام نگاهی سطحی داشت، زیرا احترام متقابل موجب فضای کافی برای رشد شخصیت، تعاملات فردی و شکوفایی عشق می شود (Henaghan, ۲۰۰۸, P: ۱۷۸). در حقوق کشور انگلستان، یکی از مصادیق نقض حسن معاشرت، سلوک غیرمتمتعرف شناسایی شده است که به طرف مقابل، حق درخواست طلاق می دهد. قضاوت کامن لا برای احراز سلوک غیرمتمتعرف، این آزمون را انتخاب می کنند که آیا فردی سلیم النفس قادر به ادامه زندگی با خوانده می باشد یا خیر. در این سنجش، اوضاع و احوال پرونده، رفتارها، اوصاف و شخصیت طرفین بررسی می گردد. (Conway, ۲۰۰۷, P: ۱۱). حسن معاشرت در حقوق ایران به معنای رفتار متقابل زن و مرد در چارچوب مورد قبول یک جامعه اسلامی است. به طور مثال، در رابطه با مدیریت خانواده برطبق قاعده ی حسن معاشرت مرد حق ندارد همسر خود را در مواردی که برخلاف عرف و سیره نیکان است ملزم به اطاعت کند. حسن معاشرت در تمام حقوق زوجین مانند: سکونت در منزل مشترک، پرداخت نفقه و رابطه جنسی صدق می کند. علاوه بر این، بی اعتنایی به همسر از مصادیق سوءمعاشرت تلقی شده است. (نوبهار و حسینی، ۱۳۹۴: صص ۵۵-۶۷). در جای دیگر، حسن معاشرت به حسن سلوک زوجین و خودداری از انجام رفتارهایی که موجب کینه یا غم فراوان می شود، تعریف شده است. به علاوه، در تعریف حسن معاشرت باید عرف، رسوم، تمدن، و اخلاق مذهبی زوجین را مدنظر قرارداد. ضمانت اجرای سوءمعاشرت زن آن است که موجب از بین رفتن حق استحقاق وی برای مطالبه نفقه است (ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی) و نقض حسن معاشرت توسط مرد نیز در صورتی که ادامه زندگی را برای زن عرفا و عادتا غیرقابل تحمل نماید، موجب حق درخواست طلاق برای زن است. (کاتوزیان، ۱۴۰۲: ۲۰۲). در نتیجه، مصادیق سوءمعاشرت حصری نیست و قابل تشخیص و تعیین به وسیله عرف مذهبی و فرهنگی می باشند.

۳-۴- وفاداری

ضمانت اجرای نقض وفاداری زوجین در حقوق ایران نسبت به حقوق انگلیس وسیع تر است. در حقوق ایران ضمانت اجرای مدنی و کیفری در نظر گرفته شده و سوءمعاشرت و خیانت زوج می تواند مستند درخواست طلاق زوجه قرار گیرد، و بی وفاداری زوجه سبب محرومیت او از پرداخت نفقه نیز می شود. در حقوق انگلستان در ابتدا عدم وفاداری و خیانت زوجین دارای ضمانت اجرای کیفری و مدنی بود ولی با اصلاح قوانین به تدریج عدم وفاداری و خیانت تمامی آثار حقوقی خود را از دست داده و به نظر می رسد مقنن انگلیس با بی توجهی به عدم وفاداری و خیانت زوجین در راستای انحلال خانواده گام برداشته است. در تعریف روان شناختی واژه بی وفایی فقط خیانت جنسی لحاظ نمی شود. در ابتدای رابطه عاطفی، توجه شخص از دیگران رها و به محبوب خود جلب می شود. مهم ترین تهدید در روابط زوجیت، زمان

هایی است که زوجین به دلایلی مانند: مشغله، دچار خودخواهی و خود محوری می شوند و طرف مقابل احساس بی اهمیت بودن یا سرخوردگی می کند. در این اوقات، بی وفایی و خیانت به وقوع می پیوندد. گفته شده حتی اگر زنا واقع شود، تنها کاشف از رابطه ای است که از سابق، به علت بی وفایی از هم گسیخته شده است. در عالم حقوق، وفاداری زیرمجموعه هنجار تعهد و مسئولیت متقابل است. وفاداری به معنی عام، در ازدواج مستلزم دادن بالاترین اولویت به رابطه، همراه با انتظار بقای مادام العمری آن است. (P, 2000, Scott). در نتیجه، مفهوم عام وفاداری با تعهد زوجین مبنی بر ترک دیگران و اولویت دادن به پیمان زناشویی تعریف می شود. پس به نظر می رسد که بی اعتنائی از مصادیق تخطی از تعهد به وفاداری است. وفاداری در مفهوم خاص به معنی انحصاری بودن رابطه جنسی میان زوجین است. تخطی از رابطه انحصاری جنسی، ارتکاب زنا بزرگ ترین تهدیدی است که بر اساس رابطه زوجیت وارد می شود. (P, 2000, see p : 1911). وفاداری یکی از مصادیق موقعیت نکاحی و از ارکان مهم عقد نکاح است. خیانت جنسی موجب ازهم گسیختن اعتماد و شکست پیمان زناشویی می شود. در رویه قضایی کشور انگلستان، زنا یا محصن یا محصنه رابطه جنسی میان زن و مردی تعریف می شود که علقه زوجیت ندارند و حداقل یکی از آن ها با شخص ثالثی ازدواج کرده که دخول برای تحقق آن کافی است. (P, 2007, Conway). در مقابل، گفته شده در موردی که نکاح به سبب ارتکاب جرمی مانند: زنا، قابل انحلال است، همسر ملزم به اثبات و تحلیل دقیق رابطه جنسی است، با این وصف که اگر دخول انجام گرفته ولی انزال محقق نشده است، مقاربت محسوب می شود. اما اگر دخول نشده ولی انزال صورت پذیرفته، زنا محقق نشده و در نتیجه، خیانت جنسی صورت نگرفته است. (P, 2008, Henaghan).

۴- نتیجه

حقوق غیرمالی مهم زوج در حقوق ایران عبارت هستند از: حق تعیین مسکن مشترک که زوجه بر طبق قانون باید در منزلی که زوج تعیین می نماید سکونت کند که بیانگر اتخاذ الگوی ریاستی مدیریت خانواده در ایران است. اگرچه توافق بر خلاف آن در قالب شرط ضمن عقد پذیرفته شده است. اعطای این حق به صرف اراده زوج و نه اراده ی زوجین قابل انتقاد به نظر می رسد. در حالی که در حقوق انگلستان بیان می کند که اگر متاهل هستید، پس حق دارید که در خانه خود زندگی کنید، حتی اگر خانه شما فقط به نام همسر یا همسران است که از این حق تحت عنوان حقوق زناشویی یا حق مسکن تعبیر می شود. قانون می گوید: اگر یکی از زوجین صاحب خانه باشند و همسر دیگر صاحب خانه نباشد، همسری که مالک خانه نیست از حقوق خانه برخوردار است. که این حقوق شامل: حق زندگی در خانه خانوادگی و عدم خروج از خانه خانوادگی است، مگر این که حکم اشغال وجود داشته باشد که بیان می کند باید خانه را ترک کنید. از جمله حقوق غیرمالی دیگر زوج در ایران، حق منع زوجه از دریافت گذرنامه و خروج از کشور است که از جمله آثار اعمال اقتدار زوج و اتخاذ الگوی ریاست مدیریت خانواده می باشد. و در همین راستا زوجه برای خروج از کشور به استناد ماده ۱۸ قانون گذرنامه اصلاحی مصوب ۱۳۸۰ باید منتظر موافقت زوج از طریق تنظیم سند در دفاتر اسناد رسمی باشد. در حالی که در حقوق انگلستان هیچ گونه بحثی در رابطه با قائل شدن وجود چنین حقی برای زن برای خروج از کشور در هیچ یک از منابع خارجی مورد تحقیق مشاهده نگردید و در نتیجه از نظر مقنن انگلیس اصلاً چنین حقی برای زن در حقوق انگلستان هم چون حقوق فرانسه مطرح نیست و ملغی گردیده است. از دیگر حقوق غیر مالی زوج در حقوق ایران حق منع اشتغال زوجه است که از تبعات و فروع اتخاذ الگوی ریاست زوج در مدیریت خانواده به شمار می رود. در حالی که برای زوجه نیز این حق به صورت محدود و نه گسترده در ماده ۱۸ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳ به رسمیت شناخته شده است که بیانگر تلاش و کوشش قانون گذار در این زمینه می باشد البته این امر در صورتی است که قائل به عدم نسخ برخی از مقررات قانون حمایت خانواده ۵۳ با قانون حمایت خانواده مصوب ۹۱ نباشیم. در حالی که در حقوق انگلستان با توجه به عدم اهمیت خانواده و تضعیف و فروپاشی خانواده در این کشور مقنن انگلیس متأسفانه هیچ گونه اظهار نظری در این رابطه نکرده است و در حال حاضر مشخص نیست که آیا مقنن انگلیس قائل به اشتغال زوجه هم چون زوج گردیده است یا خیر. امکان استفاده از نام خانوادگی زوج از جانب زوجه، امتیازی است که می توان آن را به نوعی به شوهر منتسب کرد. در حقوق ایران، فقط زوجه می تواند با موافقت همسر خود و تا زمانی که در قید زوجیت است از نام خانوادگی همسر خود بدون رعایت حق تقدم استفاده کند و در صورت طلاق، ادامه استفاده از نام خانوادگی موقوف به اجازه همسر است. اما در قانون ثبت و احوال مصوب ۵۵ در فرضی که زوج بخواهد از نام خانوادگی زوج خود استفاده کند، مشخص نشده است و اگر زوج بخواهد از نام خانوادگی زوج استفاده کند، باید از دارنده حق تقدم اجازه بگیرد. در حالی که در حقوق انگلستان مقنن انگلیس در این خصوص هم چون حق اشتغال اظهار نظری نکرده است و مشخص نیست که آیا در حقوق انگلستان زوج و هم چنین زوجه می توانند با اجازه یکدیگر از نام خانوادگی همدیگر استفاده کنند یا خیر. به منظور درک بهتر تحولات مفهوم خانواده، به خصوص تحول نقش زنان در جامعه ایران، بهتر است از ۲ نگاه احساس گرایانه و سیاست زدگی دوری گردد. یکی از علل مهم اقتدار زوج و اقتدار پدر در ساختار خانواده ایرانی، وجود بعضی از مقررات مرد سالارانه در حوزه خانواده است پیشنهاد های زیر می تواند حقوق غیر مالی زوج را در جایگاه نوین خانواده تعدیل کند. در راستای تغییر الگوی مطلق ریاست زوج در روابط زوجین ماده ۱۱۰۵ ق. م. به اتخاذ الگوی مشارکتی مدیریت خانواده، تغییر نحوه ی بیان این ماده و بازنگری در این ماده پیشنهاد می گردد. بهتر است متن این ماده به این صورت تغییر یابد ((

در روابط زوجین، مدیریت خانواده به صورت اشتراکی با زوجین است. زوجین به صورت مشترک، مسئولیت هدایت و مدیریت خانواده را به عهده دارند.)) به منظور اعتبار به اصالت آزادی اراده هریک از زوجین و اصل استقلال و برابری هر یک از آن ها در تصمیم گیری و اتخاذ الگوی مشارکتی مدیریت خانواده به جای الگوی ریاستی مدیریت خانواده در تعیین محل سکونی خانواده، پیشنهاد می شود که متن ماده ۱۰۰۵ و ۱۱۱۴ قانون مدنی فعلی به این شکل اصلاح شوند: ماده ۱۰۰۵ قانون مدنی: ((اقامتگاه مشترک زوجین با توافق آن ها تعیین می شود، در صورتی که به اصول زندگی مشترک خللی وارد نگردد، اقامتگاه هریک از ایشان، می تواند مستقل نیز باشد.)) ماده ۱۱۱۴ قانون مدنی: ((محل سکونت خانواده به مکانی اطلاق می شود که زوجین با توافق مشترک یکدیگر آن را انتخاب می کنند.)) شایسته است که بند ۳ ماده ۱۸ قانون گذرنامه اصلاحی مصوب ۸۰ با این عبارت جایگزین شود: ((زوج به موجب قانون، حق منع زوجه از دریافت گذرنامه و هم چنین خروج از کشور وی را نخواهد داشت.)) مدیریت زنان در سطوح کلان کشور وزارت، مدیریت کل و... با مدنظر قراردادن اصول مختلف قانون اساسی پذیرفته شود. برداشت های حقوقی مغایر در این رابطه، قابل انتقاد و تامل است. ماده ۴۲ قانون ثبت احوال مصوب ۵۵ به منظور فراهم کردن زمینه امکان استفاده زوجین از نام خانوادگی همدیگر بدین شرح اصلاح و تغییر یابد: ((هریک از زوجین، این اختیار را دارد که از نام خانوادگی همسر خود، به نحو جایگزین یا متصل به نام خانوادگی خویش، به عنوان نام خانوادگی عرفی و معمول استفاده نماید.)) با توجه به موارد ذکر شده، به نظر می رسد که اگر قانون گذار کشور ما در جهت تغییر الگوی مطلق ریاست مدیریت خانواده به سمت الگوی مشارکتی مدیریت خانواده بر نیاید، در آینده ای نه چندان دور، شاهد فروپاشی و تضعیف نهاد خانواده خواهیم بود. در این صورت، برای پایه فرارگذاشتن از تعهدات ازدواج، شیوه هایی مانند: روابط آزاد، روابط هم خانگی و پیدایش مجردان متاهل، به تدریج به عنوان رقیبی در مقابل نکاح دائم مطرح خواهند شد و علاقه افراد به تشکیل خانواده از طریق نکاح دائم به طور جدی کاهش خواهد یافت. عدم اقدام به تغییر و بازنگری در مقررات، با وجود تحولات روز جامعه ایرانی، قابل توجیه به نظر نمی رسد و ضرورت تغییر و بازنگری در الگوی مطلق ریاستی زوج در حوزه مدیریت خانواده به طور وضوح احساس می شود. سوق و رغبت اداره خانواده به سمت الگوی اشتراکی در مدیریت خانواده به جای الگوی ریاست مدیریت خانواده و پذیرش آثار این روش، یقیناً فضای بهتری را در خانواده و جامعه ی کنونی ایران به وجود خواهد آورد.

References

1. Daneshpajouh, F. (2010). Headship in the family under Iranian law and its comparative study with English law (Master's thesis). Faculty of Electronic Education, University of Qom. **[In Persian]**
2. Dowd, E. Nancy (2013). Fifty Years in Family law: Essays for Stephen Cretney (Rebecca Probert & Chris Barton, Eds.). *Family Law Quarterly*, 46(4), 631-634.
3. Katouzian, N. (2021). *Civil Code in the Current Legal System*. Tehran: Mizan Publishing. (62nd ed., 5th rev.). **[In Persian]**
4. Katouzian, N. (2023). *Civil Law: Family Law, Vol. 1 (Marriage, Divorce, Husband and Wife Relations)*. Tehran: Ganj-e Danesh Publishing. (7th ed.). **[In Persian]**
5. Madani Kermani, A. (2024). *Judicial Precedent in Family Disputes, Vol. 2*. Tehran: Majd Publications. (1st ed.). **[In Persian]**
6. Mahdavi, M. S., & Sabouri Khoramshahi, H. (2003). Analysis of power distribution structure in the family. *Psychological-Social Studies of Women*, 1(2), 29-67. **[In Persian]**
7. Mehrpour, H. (1999). A discussion on women as judges. *Journal of Legal Research*, 25-26, 9-59. **[In Persian]**
8. Mina, M., & Fali, S. M. (2023). Comparative analysis of fundamental principles of family law in some common law countries and their comparison with Iranian law. *Journal of Jurisprudence and Family Law*, 28(78), 257-280. **[In Persian]**
9. Monsafi Rad, M., & Heydarnejad, K. (2023). The legal status of fidelity and infidelity of spouses from the perspective of Iranian and English law. *Journal of Modern Jurisprudence and Law*, 8(17), 1-10. **[In Persian]**
10. Naeini, M., & Pourmorad, R. (2017). The principle of unity of spouses' nationality in Iranian, British, and international conventions law. *Journal of Private Law Research*, 6(20), 10-33. **[In Persian]**
11. Nikpay, A., & Pouya, R. (2012). Sociology of family transformation in Iran: A study of the social and legal dimensions of the Family Support Bill. *Historical Sociology*, 4(1), 131-169. **[In Persian]**
12. Safaei, S. H., & Emami, A. (2019). *Family Law (Concise)*. Tehran: Mizan Publishing. (52nd ed., 6th rev.). **[In Persian]**
13. Safaei, S. H., & Ghasemzadeh, M. (2016). *Civil Law: Persons and Incapacitated Individuals*.

Tehran: SAMT. (22nd ed., 5th rev.). **[In Persian]**

14. Scherpe, Jens & Sloan, Brian. (2014). Contractualisation of family law in England and Wales. University of Cambridge, Faculty of Law, Legal Studies Research, Chapter I, General part, 1-....

15. Scherpe, Jens M. (2022). England and Wales: A jurisdiction without a matrimonial property regime. *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, (16), 1602-1621. ISSN: 2386-4567.

16. Seifi Zeinab, G., & Shahmoradi Zavareh, M. (2019). Comparative study of non-financial rights of spouses in Iranian and French law. *Journal of Legal Studies*, 22(86), 217-240. **[In Persian]**